

Kultúraépítő volt...

Szemlér Ferenc halálával a romániai magyar irodalom legalább két korszakának megbízható tanúja, jelentős képviselője távozott a még közvetlenül megvallhatók közül. Az *Erdélyi Helikon*nak szinte a folyóirat indulásától egyik leg-hűségesebb munkatársa volt, s e hűség fogalmába beleértendő a látszólagos tagadás is, *Jelszó és mithosz* című esszéje a Helikon hasábjain, a Vásárhelyi Találkozó küszöbén; az irodalmi, történelmi és politikai felelősséget egyaránt átérző írástudó szólalt meg itt, a transzilvanizmust újraértelmező, jelenkori használhatóságát megkérdőjelező kísérletben. Nem sokkal később — e gondolatmenet logikus megvalósulásaként — jelentkezett Gaál Gábor *Korunkjában* is: román költők (Arghezi, Blaga, Bacovia és mások) verseinek fordításával, Eminescu emlékének idézésével. Brassói, viszonylagos elszigeteltségének éveit után a bukaresti közéleti-írószövetségi szerepvállalás szakasza következett, majd a visszavonulás az alkotársba. Nem visszatérés, hiszen Szemlér egy pillanatra sem lett hűtlen a Múzsához — még ha a Múzsá olykor el is pártolt tőle —; a szó legnemesebb és legteljesebb értelmében az irodalom munkása volt. Kultúraépítő költő, aki tehetségét, széles körű műveltségét, nyelvtudását és szinte példátlan munkabírását a romániai magyar művelődés szolgálatában emésztette fel.

Hűséges munkatársa volt az új *Korunk*nak is, versei, műfordításai, prózája, esszéi ezekről a hasábkokról újraolvashatók. Néhány héttel halála előtt küldte el hozzánk Varga Katalin-versének kéziratát. Bukarestben egy írószövetségi tanácskozáson egyeztünk meg a közlésben. A késésünk ezúttal nem mi vagyunk az oka...

KORUNK

SZEMLÉR FERENC

ENGEMET HÍVNAK VARGA KATALINNAK

Kiss Andrásnak ismeretlenül

Hol is születtem én?... S mikor?... Homályos
a holtak emlékezete... Olykor erőltetem
nem-létező agyam elporlott tekervényeit,
de oly nehezen ködlik föl az eszme,
vagy kép, hogy szinte fáj... S mi volt a nyelv,
melyen egykor beszéltem?... Íme, lassan
ez dereng föl elsőnek ama szürke semmiből.
Vajon miért?... Igen, igen: én egykor úgy beszéltem
magyarul mint szülőtte nyelvemen*, anyám
soká így oktatótt s a játszótársak is
ezen a nyelven szerettek vagy gyűlöltek engem...
Ó, most már azt is tudni vélem: merre és
milyen vidékeken, hiszen nemes Kóhalom székí
halmágyi születésűnek vallom magam. De mégis
mi lehetett nevem?... Jaj, már ez is eszembe
ötlök: engemet hívnak Varga Katalinnak,
vagy úgy hívtam, amíg éltem!... Minek is
éltem vajon?... Erre bizony aligha lennék
feleletet köd alatt sejlő száz s hetvenöt
nehéz évek múltán a porban és a feledés
valódinál is fojtogatóbb porában. Amde mégis
éltem és cselekedtem. Kenderrel szoktam vala
kereskedni születésem helyéről, Halmágyról
némely brassai kötélverő mesteremberekkel,
s mivel azok közt egyesek a nékiek
hitelbe adott kenderem árát eltartóztatták volt,

A világos betűs szövegrészek Varga Katalin vallatási jegyzőkönyvének eredeti szövegéből valók.

panasszal mentem egyenesen Bécsbe, hiszen Szebenben a német nyelvet is tanoltam s az írást is gyakorolhattam. De vajon románul hol okultam később annyira, hogy még haló poromban is tudok ilyen jól?... Bár csak jutna eszembe még egyszer!... Persze hát: Kepernyésen túl, Abrudbánya mögött valami falvak nyomorú jobbágyai közé keveredtem... istenem, hogyan is hívták ama vidéket?... valami búsnak, mert oly keserűlten szenvedtek mind az ott lakók a bányák, vármegyék, a fiskus urai, meg az adószedők, nyomorgatásai miatt... tán búcsúkon kellett volna könyörgeni nyomorgatásaik miatt... És ők nem engedtek búcsút vennem tőlük, és én se tudtam a szájalom miatt s maradtam ottan hosszú hét évekig, mivel sírván kérletek egyre, David Pavel siránkozott és, uramisten hogy is hitták?... Criznic Toader!... s még mások is: hadd mondjam el panaszait a Felsőbbségnek panasszal csupán, soha nem lázadásként ama gornyikok s collectorok ellen... Igen: úgy hitták ama helyt, hogy Bucsum!... Mentem is akkor hosszú hét esztendő napjain Ferenczi Dávid abrudbányai és Vida Bálint nagyenyedi ügyvéd urakhoz írásba tétel végett, s mentem tovább törvénybíró urakhoz, ismét föl Bécsbe a császár s kisebb fenségek elé, leginkább gyalogszerrel, többnyire éhen, mert fülemben ott jajongtak az éhes gyermekek és asszonyok, románul, amennyit az érdekelt községek közti mulatásom idején tanoltam. Visszajöven közéjük, mondtam nekik a templomok és bírói lakok előtt, házakban, udvarokban, esűrőkben és mezőkön, amit ott felsőbb urak szoltak, hogy igazuk nekik van, nem bányatiszteknek, falubiráknak, erdőkerülőknek és adószedőknek és egyéb apró ravaszkodóknak, csak a törvénynek, földönjáróknak, a szegénynek — tisztelettel a Felsőbbség iránt!... De furcsa így rög-alakban emlékezni, hogy maga a nagypap, Saguna fogatott el engem, és úgy vitettem börtönbe, mint gonosztevő és lázadó s a bucsumi nép lázítója... én a szegény halmágyi született, de igazságos asszony, amaz ortodox hitű lakosok védelmezője, holott saját vallásom evangélikus luterána vala, én magam pedig mindössze negyvennégy esztendő... Jaj, a holtak oly nehéz mindezt értelemmel fölidézni, meg sem kíséreltem immár... De a talaj mélyéből mégis megszólítottam volt egy arajjáró vándort — Kepernyés, Abrudbánya, Zalatna és Bucsum ösvényeit tapodta az én régi fogadott otthonom vidékein, melyekre holt agyam oly nehezen emlékezik, tán nem is emlékszik, csak ködgomoly alakjában lebeg a nemlétező sejtek mélyein mint gondolat — mondom, megszólítottam valakit, kérdezze meg titokban, vajon gondolnak-e rám a most élők?... De ő csupán fejét ingatta, s nehezen jutott eszébe, hogy mint utcanévet látott valahol, és szobrom is ott állong holmi útfelek fái alatt, ha nem is zajgó város főterén, és költők emlékeznek rám s képrajzolók és régi perek kutatóiként tudósok, mégis-mégis kevesen, amint a régen eltávozottakkal szokás... Milyen méltó s vigasztaló szerenese, hogy homályos már emlékező erőm, sehol-sincs agyam régtől elporlott tekervényeiben immár nem ködlik föl az eszme vagy a kép és bennük többé semmi, semmi, semmi sem sajog.